

Nr 9.

Ankom till Riksdagens kansli den 30 april 1912 kl. 5 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning af herr C. Lindhagens motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till värnpliktiges skyddande mot förlust af innehafda anställningar på grund af inkallandet till tjänstgöring.

Uti en inom Andra kammaren af herr Lindhagen väckt och till kammarens första tillfälliga utskotts förberedande behandling hänvisad motion (nr 219) hemställes, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte öfverväga på hvad sätt genom lagbestämmelser eller andra åtgärder värnpliktige må kunna skyddas mot att i följd af inkallandet till värnpliktens fullgörande förlora sina anställningar och därigenom tillskyndas skada i olika afseenden.

Till stöd för motionen anför motionären följande:

»I trontalet förebådas vissa lättnader ifråga om sådana värnpliktiga, som äro fa miljöförsörjare. Detta gifver anledning till en erinran om äfven ett annat synnerligen stort bekymmer för många värnpliktige.

Ofta inträffar nämligen, att en värnpliktig, som tidigare lyckats, efter mycket bekymmer merendels, få en anställning, mister densamma, då han inkallas för att fullgöra sin värnplikt. Ibland kan må hända arbetsgifvaren själf vara tvungen till att definitivt afskeda den olycklige, därför att ett vikariat ej alls eller endast med stor svårighet kan anord-

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 13 saml. 1 afd. 9 häft. (Nr 9.) 1

nas. Men mycket ofta, kanske oftast, beror afskedandet på bristande god vilja eller felade eftertanke.

Det är ej godt att säga, hvad som kan åtgöras åt detta. Men något måste göras. Ty det är alldeles förkastligt, att statsmakten på detta sätt icke blott tar obemedlade värnpliktige från deras arbete under värnpliktstiden utan äfven tillfogar dem ekonomiskt obestånd för tiderna närmast därefter, ja kanske för lifstiden. När man lägger på den värnpliktige en förpliktelse att ägna en del af sitt lif till utbildning i krigstjänst, så faller å andra sidan en förpliktelse på staten och arbetsgifvaren att värna honom på det ena eller andra sättet mot efterräkningar i förenämnda afseende.»

*Utskottets
yttrande.*

För att erhålla upplysningar angående de i förevarande motion berörda förhållanden har utskottet ansett nödvändigt att genom Kungl. Maj:ts försorg införskaffa utlåtanden i ämnet från vissa statens verk, och har utskottet härjämte inhämtat muntliga upplysningar hos enskilda arbetsgifvare, kommerskollegium och arbetsförmedlingsanstalter. De statens verk, hvilka tillhandahållit utskottet erforderliga uppgifter för vinnande af utredning i ärendet, äro statens järnvägar, postverket, telegrafverket, tullverket, skogsstaten samt vattenfallsstyrelsen, och har utskottet ansett de af dessa afgifna utlåtanden i ämnet vara af den betydelse, att de intagits i detta betänkande.

Början göres med ett af järnvägsstyrelsen aflämnadt utlåtande af följande innehåll:

»Med anledning af en inom Riksdagens Andra kammare väckt motion, nr 219, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till värnpliktiges skyddande mot förlust af innehafvande anställningar på grund af inkallandet till tjänstgöring har utskottet anhållit om upplysning, huruvida vid statens järnvägar anställda värnpliktiga, som inkallades till värnpliktens fullgörande, därigenom förlorade af dem innehafda anställningar eller lede något men i befordrings- och löneafseenden eller i öfrigt.

Efter det styrelsen erhållit nådig befallning att tillhandahålla utskottet upplysningar uti ifrågavarande afseende samt styrelsen infordrat distriktsförvaltningarnas och chefens för centralverkstaden yttranden i ärendet, får styrelsen däruti anföra följande.

Beträffande extra ordinarie och extra personal, d. v. s. personal med mera stadigvarande anställning, har icke inträffat något fall, då vederbörande förlorat sin anställning vid statens järnvägar.

. Däremot har i fråga om tillfälligt antagna arbetare upplysts, att dylika arbetare i enstaka fall icke kunnat beredas arbetstillfälle, då de efter fullgjord militär tjänstgöring ånyo sökt arbete vid statens järnvägar.

Något annat men i befordrings- eller löneafseenden eller i öfrigt har ifrågavarande personal icke lidit än att, då för erhållande af viss tjänsteställning eller aflöningsförhöjning erfordrats viss tids tjänstgöring, tiden för fullgörande af värnplikt frånräknats därvidlag. I senare afseendet vill styrelsen emellertid framhålla, att styrelsen hos Kungl. Maj:t föreslagit sådan ändring af gällande aflöningsreglemente, att vid beräkning af den tid, som erfordras för erhållande af arfvodesförhöjning, vederbörande icke må läggas till last den tid han varit tjänstledig för fullgörande af värnplikt. Därest nämnda förslag vinner statsmakternas bifall, kommer styrelsen att tillämpa samma grundsats äfven beträffande den extra ordinarie personalen.

Stockholm den 22 mars 1912.

Kungl. järnvägsstyrelsen.

F. W. H. Pegelow.

Georg Jacobi.»

Generalpoststyrelsen anför följande:

»Ingen i postverket anställd tjänsteman förlorar genom att inkallas till fullgörande af värnplikt sin anställning i verket.

Ingen sådan tjänsteman lider heller genom att inkallas till fullgörande af värnplikt något som helst men i befordringsafseende.

Under fullgörandet af värnplikt måste extra tjänsteman afstå hela sin aflöning och ordinarie tjänsteman afstå den del af sin aflöning, som erfordras för vikaries aflönande.

Beträffande extra tjänsteman finnes uttryckligen stadgadt, att den tid, han åtnjuter ledighet för fullgörande af värnplikt, icke må föras honom till last vid beräkning af tjänstetid för erhållande af ålderstillägg. I fråga om ordinarie tjänsteman saknas motsvarande stadgande. Det har emellertid, så vidt styrelsen har sig bekant, icke i något fall inträffat, att en ordinarie tjänsteman gått miste om ålderstillägg till följd däraf att han varit ledig för fullgörande af värnplikt.

I afseende å tjänstemännens vid postverket pensionsrätt gäller lagen angående civila tjänst innehafvares rätt till pension den 11 oktober 1907.

Enligt § 17 af nämnda lag skall, vid beräkning af tjänstår för erhållande af pension, afdrag göras för tid, under hvilken ledighet från tjänsten ägt rum af annan anledning än semester, sjukdom, offentligt uppdrag eller resa, som med vederbörligt tillstånd företagits till egen utbildning. Enligt paragrafens ordalydelse bör alltså vid sådan beräkning afdrag göras för tid, under hvilken ledighet åtnjutits för fullgörande af värnplikt. I intet fall har emellertid inträffat, att posttjänsteman af sådan anledning fått sin pension reducerad.

Stockholm den 1 mars 1912.

Julius Juhlin.

August Broberg.»

Telegrafstyrelsen yttrar:

»Ordinarie telegraftjänsteman, som inkallas till fullgörande af värnplikt, afstår under tiden så stor del af sin aflöning, som erfordras för befattningens uppehållande. I afseende å befodringsförhållanden eller i afseende å rätten till uppflyttning i högre aflönings- eller löneklass eller i öfrigt föres sådan tjänsteman *icke* till last den tid han varit ur tjänsten frånvarande för värnpliktens fullgörande utan betraktas han såsom hafvande varit i tjänst under tiden.

Extra ordinarie telegraftjänsteman, som vid tidpunkten för inkallelse till värnplikts fullgörande innehar förordnande i verket, frånträder visserligen förordnandet men återfår detsamma, så snart han åter anmäler sig till erhållande af förordnande. Under tiden för värnpliktens fullgörande uppbär han icke något arfvode. Däremot äger extra ordinarie tjänsteman för erhållande af arfvodesförhöjning tillgodoräkna sig tiden för värnpliktens fullgörande.

Beträffande slutligen arbetare vid telegrafverket gäller, att arbetare, som på grund af militär tjänstgöring måst lämna sin anställning, må, därest han i arbetet visat sig duglig och oförvitlig, vid militärtjänstgöringens slut äga företräde vid antagande af nya arbetare. Där normalaflöningen förhöjes å vissa bestämda terminer (kalenderår), får arbetaren uti ifrågavarande, synnerligen sällan förekommande fall erhålla förhöjning oaktadt frånvaro för den militära tjänstgöringen.

Stockholm den 2 mars 1912.

Herman Rydén.

Nils L. H. Johanson.

Arthur Andersson.»

Generaltullstyrelsens utlåtande innehåller, bland annat, följande:

»Innehafvare af ordinarie tjänst inom tullverket lider så till vida men genom fullgörande af värnplikt, att han, på grund af stadganden i tionde stycket af nådiga kungörelsen af den 18 juni 1910 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande af de från och med 1911 års början fastställda nya aflöningsförmånerna för generaltullstyrelsen samt i § 3 af nådiga kungörelsen likaledes af den 18 juni 1910 angående aflöningsreglemente för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning (Svensk författningssamling nr 78 för år 1910) icke får tillgodoräkna sig värnpliktstiden i fråga om intjänande af aflöningsförhöjning. Denna omständighet torde dock icke böra tillmätas någon afgörande betydelse, enär skyldighet för person, som redan vunnit ordinarie anställning inom verket, att fullgöra värnpliktsöfning ytterst sällan, om någonsin, lärer ifrågakomma.

Vid tullverket anställd extra ordinarie tjänsteman kan icke sägas i något af ifrågavarande hänseenden lida förlust eller skada genom värnpliktens fullgörande. Härvid torde böra särskildt framhållas, att styrelsen meddelat beslut därom, att den tid, hvarunder sådan tjänsteman med godt vitsord fullgör honom åliggande värnplikt, må tillgodoräknas honom i fråga om rätt till förhöjning i dagaflöning.

Stockholm den 11 mars 1912.

Staffan Cederschiöld.

J. F. H. Hilding.»

Domänstyrelsen anför i hufvudsak följande:

»Såvidt till kungl. styrelsens kännedom kommit, har hittills ej inträffat, att vare sig jägmästare eller kronojägare kunnat så tidigt anställas på ordinarie stat, att de ej dessförinnan fullgjort sin värnplikt. Skulle sådant inträffa, komma vederbörande att under militäröfningarna erhålla tjänstledighet och få afstå de till den ordinarie befattningen hörande rese- och tjänstgöringspenningarna. Ej sällan förekommer däremot, att personer anställas såsom extra jägmästare och extra kronojägare, förr än de fullgjort värnplikten. Vid sådan tjänsteanställning erhålla de under första tiden ej arfvoden. Då de under dylika förhållanden inkallas till tjänstgöring för värnpliktens fullgörande, kvarstå de såsom oafönade i tjänsten och lida ej något annat men af militäröfningarna, än att de därunder äro förhindrade att skaffa sig tillfälliga förtjänster.

I det fåtal fall, då extra jägmästare och extra kronojägare hunnit

erhålla befattningar, som äro förenade med arfvoden, innan de fullgjort sin värnplikt, erhålla de under tiden för militäröfningarna tjänstledighet och afstå därunder den på tiden belöpande delen af arfvodet.

Af hvad styrelsen sålunda anfört framgår, att vid skogsstaten anställda värnpliktige, som inkallas till värnpliktens fullgörande, icke därigenom förlora sina anställningar, men att de under öfningstiden måste hafva tjänstledighet och därunder afstå,

vid ordinarie anställning, till befattningen hörande rese- och tjänstgöringspenningar,

vid anställning å extra stat, hela det på tiden belöpande arfvodet.

Förutom hvad nu anförts lida de ej något men i befordrings- och löneafseenden eller i öfrigt.

Stockholm den 21 mars 1912.

Karl Fredenberg.

K. G. G. Norling.»

Slutligen har vattenfallsstyrelsen afgifvit ett utlåtande af följande innehåll:

»Till en början torde böra påpekas, att vid statens vattenfallsverk anställde värnpliktige endast i undantagsfall hunnit att blifva anställda i ordinarie tjänst, då de inkallas att fullgöra sin värnplikt. Vid samtliga de under vattenfallsstyrelsens förvaltningsgrenar ställda verk har styrelsen emellertid sökt i största möjliga utsträckning tillämpa den principen, att de värnpliktige efter fullgörande af sin vapentjänst återfå sina forna befattningar. I regel få däremot de värnpliktige vidkännas en afkortning, resp. en total förlust af sina aflöningsförmåner från vattenfallsverket under den tid de äro frånvarande från arbetet.

I befordringsafseende har bortovaro för fullgörande af värnplikt ansetts i regel icke böra lända vederbörande till förfång. Det torde emellertid vara klart, att vid i öfrigt lika förhållanden en längre tids frånvaro från tjänstgöring vid vattenfallsverket kan bereda en medtäflare företräde till befordran.

Dessa regler gälla såväl den vid Trollhätte kanal- och vattenverk anställda personalen, hvars befattningar i allmänhet äro af mera stadigvarande art, som ock de vid styrelsens byggnadsarbeten sysselsatta tjänstemän och arbetare, hvilkas befattningar oftast äro af mera tillfällig natur. Förhållandena ställa sig emellertid något olika för de nu nämnda kategorierna.

Vidkommande personalen vid Trollhätte kanal- och vattenverk, inclusive personalen vid Trollhätte kraftverks elektriska distributionsanläggningar, gäller, åtminstone generellt taget, att vid verket anställda värnpliktige icke beröfvas sina resp. befattningar på grund af bortovaro för värnpliktens fullgörande. Sluss-, kanal- och brovakter åtnjuta visserligen ej någon lön under den tid de äro borta, men deras befattningar uppehållas under deras värnpliktstid af vikarier. Samma förhållande gäller i fråga om sådana arbetare, som år från år arbeta vid verket och utsträckes i största möjliga mån att gälla äfven till de vid verket mera tillfälligt sysselsatta arbetarne. Enahanda principer tillämpas jämväl beträffande vid verket anställda ingenjörer och öfriga tjänstemän, hvilka därjämte, därest de äro berättigade till semester och denna uttages under vapenöfningarna, hafva rätt att räkna sig denna tillgodo, därvid de i regel få oafkortad uppbära en månads aflöning.

Hvad angår de värnpliktige, som innehafva anställning vid de byggnadsarbeten, som utföras genom styrelsens byggnadsbyrå, har hittills så förfarits, att ingenjörer och kontorspersonal samt deras vederlikar, i de fall då de måst afbryta sitt arbete för fullgörande af den första, relativt långa värnpliktstjänstgöringen, helt och hållet lämna styrelsens tjänst. Om möjligt återfå de emellertid efter tjänstgöringens slut sina förra befattningar. Sådana befattningshafvare hafva dock ej i befordringshänseende fått räkna sig tillgodo den tid, de sålunda varit borta. Är det däremot endast fråga om att fullgöra någon af de senare årens vapenöfningar, bibehållas vederbörande vid sina platser med rätt tillika att uppbära aflöning för lika lång tid som den, under hvilken de på grund af gällande föreskrifter eller praxis varit berättigade till kostnadsfri ledighet.

Hvad beträffar vid ifrågakomna byggnadsarbeten anställda arbetare har man äfven för dem sökt i möjligaste mån tillämpa enahanda principer med afseende å återfäende efter fullbordad värnplikt af förut innehafda anställningar. Då emellertid behovet af arbetare växlar betydligt hastigare än behovet af tjänstemän, beroende på åtskilliga omständigheter, såsom de olika årstidernas större eller mindre tjänlighet för vissa arbetens utförande, forcering af andra arbeten m. m., är det tydligt, att garanti ej alltid i samma utsträckning kunnat lämnas arbetare som exempelvis kontorsbiträden och med dem jämställda tjänstemän. Såsom en ytterligare olägenhet för arbetarna tillkommer den omständigheten, att de ej med nuvarande tjänstgöringsförhållanden äro berättigade

till semester, hvaraf följer, att de ej kunna, såsom fallet är med vissa ofvan omförmälda befattningshafvare, erhålla aflöning för någon del af den tid, under hvilken de på grund af sin värnpliktstjänstgöring äro borta från arbetet i styrelsens tjänst.

Det torde slutligen böra framhållas, att förhållandena ställa sig mycket olika allt efter som vederbörande tjänstemän och arbetare äro anställda vid byggnadsarbeten, som pågått endast relativt kort tid, eller vid sådana arbeten, som befinna sig under afveckling. I senare fallet kan i regel ingen inkallad värnpliktig återtagas i sin förutvarande anställning.

Stockholm den 3 april 1912.

F. Vilh. Hansen.

M. Munck af Rosenschöld.»

Såsom framgår af dessa utlåtanden synas de i ofvan angifna statens verk anställda värnpliktige, ehuru i viss mån underkastade olika bestämmelser, vara jämförelsevis väl skyddade mot att förlora sina anställningar eller lida något men i afseende på befordringsmöjlighet och pensionsrätt däriigenom att de inkallas till fullgörande af sin värnplikt. Enligt hvad utskottet inhämtat, torde dock åtminstone vid ett verk hafva inträffat, att ett mindre antal arbetare blifvit skilda från sina anställningar på grund af värnpliktstjänstgöring. Flere dylika fall kunna äfven tänkas inträffa, åtminstone vid statens järnvägar, telegrafverket och vattenfallsstyrelsen underlydande verk, för hvilka den 9 februari 1909 utfärdats allmänna bestämmelser rörande vissa deras arbetare. Nämda bestämmelser innehålla nämligen i § 2 mom. 2 följande stadgande: »Arbetare, som på grund af militärtjänstgöring måst lämna sin anställning, må, därest han i arbetet visat sig duglig och oförvitlig, vid militärtjänstgöringens slut äga företräde vid antagande af nya arbetare.» Enligt denna bestämmelse medgifvas sålunda vissa vid ifrågavarande verk anställda arbetare endast företrädesrätt till återfående af sina platser, då de efter afslutade vapenöfningar åter inställa sig för erhållande af arbete. Utskottet anser emellertid, att en i statens verk anställd värnpliktig icke må i och för fullgörande af sin värnplikt beröfvas sin tjänst eller sitt arbete, samt att denna rätt är af sådan vikt, att densamma bör i lag fastslås. Angeläget synes därför vara, att enhetliga be-

stämmelser i sistnämnda afseende, så vidt möjligt, utfärdas för statens samtliga verk och inrättningar.

Beträffande de värnpliktige åter, som hafva anställning hos enskilda arbetsgifvare, så har utskottet inhämtat, att dessa efter fullgjord värneplikt i många fall återtagas, men också ofta kunna hafva svårt att återfå sina förut innehafda platser eller vinna annan anställning. Att bereda sistnämnda värnpliktige enahanda rätt som de i statens tjänst eller arbete anställda torde emellertid möta så stora svårigheter, att utskottet icke anser sig äga tillräckliga förutsättningar för att nöjaktigt utreda denna fråga i hela dess omfattning. Utskottet känner sig för öfrigt förvissadt om att denna angelägenhet kommer att blifva föremål för behandling af de nu i verksamhet varande försvarsberedningarna och vill i detta sammanhang endast framhålla, att ett förläggande af vapenöfningarna till den för de flesta kategorier af värnpliktige mest lämpliga tiden af året — såvidt detta öfverhufvud taget är möjligt — redan kan be-tecknas som en åtgärd, ägnad att undanröja de svårigheter, motionären påpekat. I den mån staten på detta område vidtager lämpliga åtgärder, torde det också vara att antaga, att enskilda arbetsgifvare i största möjliga utsträckning skola följa det af staten gifna exemplet.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke åtgärder böra vidtagas, i syfte att i statens tjänst eller vid dess arbetsföretag mer eller mindre fast anställda värnpliktige må kunna skyddas mot att i följd af inkallandet till värnpliktens fullgörande förlora sina anställningar och därigenom tillskyndas skada.

Stockholm den 30 april 1912.

På utskottets vägnar:

OSKAR LUNDGREN.